SANDOMIERSKI RUCH REGJONALNY

BIULETYN INFORMACYJNY I INSTRUKCYJNY POWSZ. UNIW. REGJONALNEGO IM. ST. KONARSKIEGO ZW. POL. NAUCZ.

Rok III. **Sandomierz, styczeń — marzec 1933 r.** **Nr. 1—3**

Na nowe dziesięciolecie.

Wydawnictwem p. t. „Sandomierskie" P. U. R. im. St. Konarskiego upamiętnił działalność swą w latach 1922—1932.

Szczęśliwą dla nas okolicznością jest, że możemy z okazji jubileuszu P. U. R. wyrazić uznanie dla zasług w tej dziedzinie Czcigodnego Pana Aleksandra Patkowskiego. Zdajemy sobie bowiem sprawę, co zawdzięcza Jemu instytucja i doceniamy zasługi, jakie dla życia kulturalnego w Sandomierskiem położył.

Z pośród wielu zasług podkreślić zwłaszcza pragniemy, że dzięki Niemu mógł P. U. R. im. St. K. powstać i rozwijać swą działalność. A jakie owoce praca ta wydała, niech świadczą spotęgowane przejawy życia kulturalnego. Nie chełpimy się bynajmniej i zapisywać na rachunek li-tylko naszego dorobku nie zamierzamy— tej przemiany kulturalnej, która, jeśli chodzi o Sandomierz i Sandomierskie jest widoczna.

To, że dziś na tym terenie zapoczątkowuje się praca kulturalna, a więc badawczo — naukowa, społeczno — oświatowa, i in. zawdzięczamy w znacznym stopniu ruchowi regjonalistycznemu. To, że dziś Sandomierskie znajduje odpowiednie miejsce w literaturze pięknej, że rozwija się tu pięknie akcja prasowa i wydawnicza, że krajobrazy tutejsze przyciągają mistrzów pendza i t. d. — również zawdzięczamy temuż ruchowi, który potrafił obudzić zainteresowania wśród społeczeństwa do tych zagadnień. Ruch ten stworzył też odpowiednie warunki, by powstać mogło wydawnictwo tej miary, co „Pamiętnik Świętokrzyski", którego niejeden regjon może pozazdrościć.

To wszystko stać się mogło dzięki ruchowi regjonalnemu. On bezpośrednio przyczynił się do wzmożenia tej pracy i osiągnięcia takich wyników, a ponieważ jedyną organizacją, reprezentującą ruch ten jest P. U. R. jemu więc pośrednio — jeśli już nie całkowicie, to jednak w znacznej mierze — zawdzięczamy i zawdzięczamy Twórcy tej pracy, Panu Aleksandrowi Patkowskiemu, który akcją tą kierował.

I dziś w dzień Jubileuszu — uprzytomnić sobie to musimy. „Niewidzialnemi drogami, otworami tajemniczych porów wstępuje tęgie zdrowie w ciało Ojczyzny". Takiemi niewidzialnemi drogami wszedł zapał do pracy nad przypomnieniem Polsce Ziemi Sandomierskiej, z jej bogactwem wartości kulturalnych rodzimych.

I dziś — w dzień Jubileuszu — stwierdzić musimy, że praca ta jest dopiero w zaczątku. Trzeba nam bardziej zwartą utworzyć gromadę, trzeba nam się związać wspólnością ideałów i wspólnością przeżyć, trzeba nam i od innych wzór wziąć, jak i inni z nas brali, by zrzeszyć się w „Związek Sandomierzan".

To jest nasz najbliższy ideał — na następne 10-lecie. Z zapewnieniem tego ideału wchodzimy w nowy okres naszej pracy.

Z ŻYCIA P. U. R. im. ST. KONARSKIEGO.

Sprawozdanie z działalności za rok 1932.

W okresie sprawozdawczym działalność P. U. R. im St. Konarskiego poza dążeniem do zaprowadzenia jednolitej organizacji tak pracy jak i instytucji objęła pogłębienie kilku kierunków pracy, mających dla życia regjonu doniosłe znaczenie.

Zgodnie z regulaminem utrzymano nawiązany kontakt z Ogniskami i Oddziałami Zw. Pol. Naucz. na terenie pow. opatowskiego i sandomierskiego. Oddziały w wymienionych powiatach współdziałały z P. U. R. w formie udzielania subsydjów, ze składek miesięcznych członków Ognisk. P. U. P. natomiast dawał pomoc w zakresie akcji regjonalnej w postaci instrukcyj indywidualnych, konferencyj i biuletynu informacyjno-instrukcyjnego.

Pracą w myśl nakreślonego programu kierował Zarząd P. U. R. Wskutek niemożności zwoływania w odpowiednich terminach Zjazdów Delegatów, kompentencję tego organu z konieczności musiał przyjąć Zarząd, czynności zaś wykonawcze powierzone były Prezydjum.

Zarząd P. U. R. odbył w Sandomierzu 3 posiedzenia: 10 lutego, 11 czerwca i 4 listopada. Prezydjum zaś odbywało swe posiedzenie przeważnie co miesiąc. Na tych posiedzeniach rozpatrywano sprawy organizacyjne, programowe i t. p., jak to przedstawia podany niżej przegląd.

Akcja prasowa, zainicjowana w 1931 r. konferencjami specjalnemi w pow. sandomierskim, w roku sprawozdawczym objęła również i pow. opatowski. Dla omówienia potrzeb w zakresie akcji prasowej na terenie tego powiatu została zorganizowana w dn. 8 maja w Opatowie konferencja, w której wzięło udział kilkadziesiąt osób z pośród nauczycielstwa i inteligencji miejscowej. Program konferencji objął następujące zagadnienia: Rola korespondenta prasowego (p. W. S. Laskowski), Potrzeby prasy w powiecie (p. St. Kotarski) i Zamierzenia P. U. R. w dziedzinie akcji prasowej (p. E. Szylko). Konferencja ta spotkała się z dużem uznaniem ze strony społeczeństwa. Dowodem tego — wysoki poziom dyskusji, w wyniku której wyłoniła się potrzeba utworzenia sieci korespondentów prasowych, którzy współpracowaliby zarówno z prasą regjonalną, jak i wielkomiejską. Stanowisko konferencji znalazło też swój wyraz w wydaniu przez P. U. R. przewodnika dla korespondentów w postaci broszurki: O pisaniu do gazet — W. S. Laskowskiego.

Akcja wydawnicza, związana z przedstawioną wyżej prasową, objęła — oprócz wydania broszurki: O pisaniu do gazet — także i stałe wydawanie biuletynu informacyjno-instrukcyjnego p. t. „Sandomierski Ruch Regjonalny" i przygotowanie do druku wydawnictwa jubileuszowego p. t. „Sandomierskie".

„Sandomierski Ruch Regjonalny" wydawany był w roku sprawozdawczym jako dwumiesięcznik. Zgodnie z podtytułem miał informować o ruchu regjonalistycznym w Sandomierskiem i instruować pracę w tym zakresie. Rozsyłany był Ogniskom Z. P. N., Delegatom P. U. R. i instytucjom na terenie regjonu, a nawęt i poza regjonem naszym — na skutek życzeń. W r. 1932 wydano 4 numery. Biuletyn ten w artykułach wstępnych poruszał zagadnienia, mające ogólne znaczenie, np. w sprawie akcji prasowej („Nasze trzy grosze" w Nr. 5/6) i in., oraz przedstawiał sprawy programowe (np. Zbliżmy się, Nasze cele, Nasze dążenia i in.) W dziale: Kronika podano około 30 wiadomości z zakresu pracy regjonalnej, a w „Zapiskach bibljograficznych" omówiono kilkanaście wydawnictw. Rejestrowano przejawy działalności P. U. R. w części: Z życia P. U. R. im. St. K. instrukcje zaś co do współpracy z P. U. R. zamieszczano w „poradniku Co mamy robić". Czynności redaktora spełniał p. Edw. Szylko, a administracyjne p. p. Fl. Soborska i St. Jaroń.

„Sandomierskie". Z okazji 10-lecia działalności P. U. R. im. St. K. Zainicjowano wydawnictwo pod tym tytułem. Redakcję Zarząd P. U. R. powierzył p. W. S. Laskowskiemu. Ukazanie się wydawnictwa ustalono na pierwsze miesiące 1933 r.

Poradnię z zakresu wiedzy o Sandomierskiem Zarząd P. U. R. zorganizował w końcu 1932 r., powierzając prowadzenie jej p. Edw. Szylce. Zadaniem „poradni" jest przyjść z pomocą. zwłaszcza nauczycielstwu, w formie podawania materjałów, wzgl, informacyj, dotyczących poszczególnych miejscowości w Sandomierskiem. Zamierzenie to omówił artykulik p. t. „Na czasie" (S. R. R. Nr. 7/8 z 1932) Działalność swą w roku sprawozdawczym „Poradnia" rozpoczęła od udzielania na skutek odwołania się - wiadomości o Garbowie i Górach Wysokich w pow. Sandomierskim.

Organizacja Księgozbioru, zapoczątkowana przed kilkoma laty, była również jednym z kierunków pracy Zarządu. Ustalono prowadzić dwa działy: 1. Wydawnictwa o Sandomierskiem i 2. dzieła naukowe dla studjów. W okresie sprawozdawczym powiększono działy te o kilkanaście książek, otrzymanych przeważnie na skutek odezwy (S. R. R. Nr. 1/2 z 1932 r.) Rozpoczęto też czynności skatalogowania książek według tych działów, oraz nabyto szafę bibljoteczną. Księgozbiór mieści się w użyczonym lokalu Pracowni robót ręcznych w Sandomierzu.

P.U.R. im. St. K. utrzymywał kontakt z szeregiem pokrewnych organizacyj. Przewodniczący Zarządu brał udział: w zebraniach Zarządu Okręgu Kieleckiego Z.P.N. w Wojew. Zjeździe Delegatów w Radomiu, w Walnych Zjazdach Oddziałów pow. w Sandomierzu i w Ostrowcu, oraz w uroczystościach jubileuszowych Pol. Tow. Kraj. z okazji 25-lecia działalności w Warszawie.

Wiadomości o pracy P.U.R. podawały pisma: Głos Nauczycielski, Echo Ziemi Opatowskiej, Siewca Prawdy, Ziemia Sandomierska i Polska Oświata Pozaszkolna.

Zarząd P.U.R. stanowili: p.p. E. Szylko — przewodniczący, F. Soborska — sekretarz, St. Jaroń — skarbnik, oraz członkowie: p.p. insp. W. S. Laskowski, insp. T. Chlewski, A. Łazarczyk i J. Zaręba.

Sprawozdanie kasowe za 1932 rok.

	Wpływy	Wydatki
1. Pozostałość z 1931 roku	175.23	
2. Subsydjum Oddziału Z. P. N. w Sandomierzu:		
a) zaległości z 1931 roku	254.40	
b) z 1932 roku	117.00	
3. Subsydjum Oddz. Z. P. N. w Opatowie: a) zaległości z 1931 roku . . .	200.00	
subwencja na Zjazd	100.00	
4. Sprzedaż „Sand. R. R." .	9.00	
5. „ brosz.: O pisaniu do gazet	17.15	
6. Różne	80	
1. Biuletyn: „Sand. R. R." .		212.00
2. Konf. prasowa w Opatowie		40.00
3. Brosz.: o pisaniu do gazet		125.00
4. Kancelarja		54.77
5. Przejazd na zebr. Zarządu		62.00
6. Szafa bibljoteczna		40.61
7. Saldo na 1933 rok		339.20
	873.58	873.58

KRONIKA.

Legat ks. Pajączkowskiego dla Muzeum w Radomiu. Ś. p. ks. Pajączkowski, proboszcz w Szumsku, zapisał testamentem na rzecz Towarzystwa Geologicznego w Radomiu swe zbiory, zawierające medale, monety i t. p. Legat ten złożony był w b. sądzie pokoju w Łagowie, skąd — po połączeniu tego sądu z sądem opatowskim — przewieziono go do Opatowa. Ponieważ Towarzystwa Geologicznego w Radomiu niema, legat ów ma być przekazany Muzeum Radomskiemu, które dział geologiczny organizuje.

Rocznica zgonu Stanisława Jachowicza. W roku bież. upływa 75 lat od śmierci Stanisława Jachowicza, sandomierzanina, urodzonego w 1796 r. w Dzikowie pod Tarnobrzegiem.

Celem uczczenia tej rocznicy w dniu 8 lutego b. r. p. Jan Muszkowski wygłosił przez radjo z Warszawy odczyt p. t. „Genjusze serca“, poświęcony temu niestrudzonemu opiekunowi i wychowawcy.

Muzeum Świętokrzyskie w Wąchocku. Staraniem Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego ma być zorganizowane w budynku poklasztornym Cystersów w Wąchocku Muzeum Świętokrzyskie.

Wykopaliska archeologiczne. W Nidzie (pow. kielecki) odkryto w polu pod ziemią piec przedhistoryczny. Zabezpieczeniem zabytku przed zniszczeniem oraz zbadaniem zajął się konserwator krakowski wspólnie z Państwowem Muzeum Archeologicznem.

Bibljografję Sandomierskiego wraz z Świętokrzyskiem przygotowuje Komitet Ochrony puszczy Jodłowej. Wykonana już fizjografja (geologja, fauna, flora z leśnictwem) obejmuje około tysiąc kartek.

Zjednoczony Związek Młodzieży Wiejskiej w Opatowie powołał na referenta regjonalnego powiatowego p. Edwarda Wolfa.

Nowe regulaminy Sekcji Regjonalistyczno-Krajoznawczej opracował i zatwierdził Wydział Społeczno-Oświatowy Zw. Pol. Naucz. (zamieszczone w „Pol. Oświacie Pozaszkolnej“ Nr 6 z 1932 r.). Według tych regulaminów akcję regjonalistyczną prowadzić będą: Sekcja Regjonalistyczno-Krajoznawcza na obszarze całej Rzeczpospolitej, a w terenie: Okręgowe i Powiatowe Sekcje oraz Ogniskowe Referaty Regjonalistyczno-Krajoznawcze.

Schronisko szkolne w Sandomierzu otrzymało ostatnio z Ministerstwa W. R. i O.P. 10 łóżek, 10 materacy i 10 koców.

Obecnie więc schronisko szkolne w Sandomierzu rozporządza 30 wygodnemi łóżkami z kocami i poduszkami.

Schronisko mieści się w nowym gmachu 7 kl. szkole pow. męskiej przy szosie opatowskiej.

Zjazd młodzieży Wiejskiej. Dnia 9 kwietnia odbył się w Sandomierzu zjazd przedstawicieli Kół Zjednoczonego Związku Młodz. Wiejskiej woj. Kiel. Na zjazd przybyło około 70 osób z powiatu nadto wziął udział również delegat zarządu głównego z Kielc. Powitali zjazd starosta dr. L. Polanowski i insp. szk. W. S. Laskowski.

Ze sprawozdań delegatów Kół ujawniła się rzeczowa praca w terenie owiana zapałem. Powiat sandomierski liczy obecnie przeszło 30 kół z liczbą członków przeszło 700. Po wyczerpaniu porządku dziennego nacechowanego w dyskusji pełnem zrozumieniem roli Młodzieży i współpracy z nią nauczycielstwa dokonano wybór Zarządu okręgowego.

Dn. 12 kwietnia odbył się w Sandomierzu **zjazd kier. szkół powszechnych.** Przedmiotem zjazdu były:

1. Szkoła powszechna w danej ustawie o ustroju szkolnictwa.

2. Sprawa organizacji przyszłego roku szkolnego.

3. Sprawy harcerskie.

Kurs harcerski w Sandomierzu. Odbył się tu 4 dniowy kurs starszyzny harcerskiej męskiej. Na kurs ten przybyli przedstawiciele z różnych stron Polski jak naprz. Krakowa, Poznania, Siedlec, Kowla oraz innych miejscowości naszego regjonu.

ZAPISKI BIBLJOGRAFICZNE.

„Sandomierskie". Wydawnictwo jubileuszowe Powsz. Uniw. Regjon. im. St. Konarskiego. Z. P. N. pod redakcją W. S. Laskowskiego. Sandomierz 1933. str. 56.

Wydawnictwem tem P. U. R. im St. Konarskiego upamiętnia swa działalność 10-letnią w latach 1922—1932. Stanowi ono jednocześnie formę uczczenia zasług Twórcy pracy regjonalnej w Sandomierskiem, p. Aleks. Patkowskiego. Jemu więc wyrazy głębokiego uznania składa w odezwie wstępnej Zarząd P. U. R. im. St. Kon. Działalność zaś swą w tym okresie przedstawia w rysie sprawozdawczym p. t. Dziesięciolecie P. U. R. im. St. Konarskiego Z. P. N.

Poza tą częścią — jubileuszową — wydawnictwo to zawiera szereg artykułów, kronikę i dział: Z piśmiennictwa.

Dział artykułów rozpoczyna praca dra Józefa Żurowskiego, konserwatora zabytków przedhistorycznych p. t. „Rzut oka na badania archeologiczne w Sandomierskiem lat ostatnich", uzupełniona kilkoma rycinami, dotyczącemi wykopalisk w Złotej (naczynia kultury złockiej, wnętrze grobu kultury ceramiki malowanej, część cmentarzyska szkieletowego), w Błoniu (wnętrze grobu ciałopalnego) i w Winiarach (widok mogił). Autor w artykule tym przedstawia wyniki naukowe badań, rozpoczętych planowo i systematycznie przed niespełna 10-ma latami w Sandomierskiem, a zwłaszcza w Złotej, którą „żadna z ważniejszych kultur nie ominęła", która wskutek tego „stała się niejako wykładnikiem osadnictwa przedhistorycznego" tego terenu.

Niezmiernie ciekawą Notatkę bibjograficzną podaje w pracy: Nieznany Sandomierzanin, ekonomista z XVIII wieku. Aleks. Patkowski. Ten nieznany Sandomierzanin był autorem „szeregu doskonałych artykułów, drukowanych w Dzienniku Handlowym w latach 1786—1788" na temat stosunków ekonomicznych w Sandomierskiem. Był on — jak pisze autor — wzorowym, pierwszym regjonalistą, posiadał bowiem nietylko znajomość Sandomierskich stron rodzinnych, ale i przyczynił się do podniesienia kultury miasta rodzinnego, Sandomierza i okolicy.

Zagadnienie związku nazwy Sandomierza z ujściem Sanu omawia Jan Kwiatkowski w nast. artykule: Ujście Sanu a Sandomierz. Jednakowe brzmienie tych nazw spopularyzowało mniemanie, jakoby nazwa Sandomierza pochodziła od Sanu, co, rzecz prosta, zwalczają historycy i językoznawcy. Autor we wspomnianym artykule nie wyjaśnia pochodzenia nazwy Sandomierza, lecz stwierdza, że ujście Sanu mogło zmieniać swe położenie i istotnie znajdowało się bliżej przytoczonego miasta.

Dziedziną etnografji, jeśli chodzi o Sandomierskie, dotąd bardzo mało się zajmowano, a przynajmniej — dorywczo. Odczuwa się więc brak inwentaryzacji materjałów etnograficznych i wogóle publikacyj. To też z zadowoleniem przyjmujemy dwa artykuły z tego zakresu.

W artykule pierwszym p. t. „Świat nadprzyrodzony Włostowa. Djabeł" R. Koseła interesująco przedstawia wierzenia ludowe z Włostowa i najbliższej okolicy. Praca ta zawiera szereg opowiadań, będących jednocześnie próbkami tamtejszej gwary. Nadmienić należy, że praca ta jest jednym z rozdziałów przygotowywanej monografji tej wsi. Inny rozdział p. t. Czarownice zamieściła „Ziemia Sandomierska" w Nr. 3 z 1931 r.

W drugim artykule p. t. „Nawoływanie i odpędzanie zwierząt ptaków domowych w Sandomierskiem" Edw. Szylko ma na celu obrazować stosunek człowieka do zwierząt i ptaków domowych, przejawiający się w postaci okrzyków nawołujących je i odpędzających. Zestawienie tych okrzyków pozwala na wysuwanie wniosków tak co do różnic terenowych, jak i co do cech, wspólnych dla całego terenu. Materjał do pracy tej zebrał P. U. R. na podstawie specjalnego kwestjonarjusza z 45 miejscowości.

W Kronice omówione zostały archiwa sandomierskie, portrety olejne w Ratuszu sandomierskim, oraz podano szereg innych wiadomości, np. O Kole Sandomierzan w Warszawie, o Muzeum Podręczników Szkolnych, o Muzeum Pol. Tow. Kraj. i t. p.

W dziale: Z piśmiennictwa omówiono kilka wydawnictw, dotyczących Sandomierskiego, a więc: „Pamiętnik Świętokrzyski" (E. Szylko), „Sprawozdanie z działalności Zakładu Doświadczalnego i Ogniska Kultury Rolnej w Zdanowie za rok 1931 (inż. A. B.), St. Kotarski: Opatów, jego dzieje i zabytki, Jan Kwiatkowski: Ruch żeglugowy na najbliższych od Sandomierza odcinkach rzek Wisły i Sanu (L) i in.

Kończy wydawnictwo rejestracja Druków sandomierskich za lata 1929—1932, podana przez W. S. Laskowskiego— i Druków opatowskich i ostrowieckich z kilkunastu lat ubiegłych — A. Łazarczyka.

Wydawnictwo omawiane, aczkolwiek skromne rozmiarami, zawiera bogatą treść, a dzięki doborowi artykułów i starannemu rozplanowaniu, co jest zasługą redaktora W. S. Laskowskiego — stanowi miłą i jednocześnie poważną publikację.

W zakończeniu zaznaczyć trzeba, że czasopismo o takim charakterze, jak omawiane wydawnictwo, jest konieczne dla naszego regjonu. Czasopismem takiem winno pozostać „Sandomierskie", wydawane stale w postaci choćby roczników.

PORADNIK: CO MAMY ROBIĆ?

Czynności Delegatów P.U.R. i Ognisk Związku P. N.

1. Wykorzystać każde zebranie dla zapoznania uczestników z „Sand. Ruchem Regjon."
2. Zjednywać odbiorców „Sand. Ruchu Regjon."
3. Informować Zarząd P.U.R. o każdem przedsięwzięciu w dziedzinie pracy regjon.
4. Zgłosić nowopowołanych Delegatów P. U. R.
5. Kolportować wydawnictwa P.U.R.: „Sandomierskie" i „O pisaniu do gazet".
6. Spowodować, by każde Ognisko nabyło dla swego księgozbioru „Pamiętnik Świętokrzyski."
7. Zachęcać do zapisywania się na członków Sekcji Ochrony Przyrody (informacje w Nr. 2 biul z 1933 r.).
8. Wziąć udział w akcji ustalenia najmniejszych „regjonów" gospodarczo-społecznych (informacje w Nr. 5/6 biul. z 1932 r.).
9. Zachęcać do korzystania z „Poradni z zakresu wiedzy o Sandomierskiem" (informacje w Nr. 7/8 biul. z 1932 r.

OD WYDAWNICTWA.

„Sandomierski Ruch Regjonalny" otrzymują bezpłatnie Ogniska Z. P. N. i Delegaci P. U. R. Ażeby uniknąć wysyłania biuletynu pod mylnemi adresami, prosimy o podanie dokładnych adresów. Następny Nr. biuletynu rozesłany będzie tym Ogniskom i Delegatom, którzy adresy zgłoszą.

Jednocześnie zawiadamiamy, że „Sandomierski Ruch Regjonalny" można prenumerować za opłatą roczną 2 zł. Prenumeratorzy „Sand. Ruchu Regjon." stają się jednocześnie członkami P.U.R. im. St. Konarskiego.

Prenumerata roczna 2 zł. Członkowie Ogniska Z. P. N. i Delegaci P. U. P. im. St. K. otrzymują biuletyn bezpłatnie.

Adres Redakcji i Administracji: Sandomierz, ul. Tkacka 2.

Redaktor odpowiedzialny: **Edward Szylko.** Wydawca: **Powsz. Uniw. Regj. im. St. Konarskiego.**

Drukarnia „Nowoczesna" w Sandomierzu.